

Juryens dager bør være talte!

av riksadvokat Tor-Aksel Busch

I Dagbladets spalter drøftes fra tid til annen vår juryordning. Det er bra. I den siste tiden har advokat Frode Sulland og leder i Stortingets justiskomiteé, Anne Marit Bjørnflaten, gitt sitt syn til kjenne. Riksadvokaten trekkes inn i debatten, naturlig nok, og la meg fremkomme med noen synspunkter etter mer enn 30 år i norsk strafferettspleie.

Juryen har utvilsomt spilt en meget viktig rolle siden den ble innført her i landet med straffeprosessloven av 1887, lenge kalt ”juryloven”. Det er ingen tvil om at historisk sett har ordningen med jury vært effektiv for å sikre reell deltakelse av andre enn jurister ved avgjørelsen av straffesaker. Dette er fortsatt viktig. Men spørsmålet nå er ikke om fagjuristene skal avgjøre straffesaker alene, men *på hvilken måte ikke-jurister skal delta.*

Juryen har etter min mening sin særlige styrke hvor det er stor avstand mellom fagdommere og befolkningen ellers i deres bakgrunn, utdanning og sosiale status. Dette kan være noe av begrunnelsen for at jury fortsatt innføres som en nyskaping i land hvor rettsstatsprinsippene ikke har lang tradisjon og hvor fagdommerne står fjernt fra befolkningen for øvrig. I vårt land er situasjonen nå annerledes. Vi har i godt over hundre år hatt deltakelse fra ”lekfolk” i strafferetten, vi har et høyt utdanningsnivå og en befolkning som er vant til å stille seg kritisk til autoriteter. Det er også mitt inntrykk at dommerne gjennomgående setter pris på de ”friske øyne” og det gode folkelige skjønn som bringes inn til retten når personer uten juridisk utdanning og erfaring deltar, og har stor respekt for deres syn. Men mange med erfaring som jurymedlem har gitt uttrykk for at de foretrekker å avgjøre saken sammen med fagdommere. Fordelen med jury fremfor annen deltakelse av lekfolk – å sikre et folkelig element som ikke lar seg overkjøre av fagdommere – har etter min mening ikke lenger særlig vekt. Det er også verdt å merke seg at etter en reform i Danmark nylig bruker ingen av våre naboland lenger jury i straffesaker.

Ulempene med ordningen blir derimot stadig mer fremtredende. Juryen avgjør som kjent i enerom om tiltalte er skyldig og uten noen form for deltakelse av personer med juridisk utdanning eller erfaring med straffesaker. Når de hemmelige rådslagningene er over, vender juryen tilbake til rettssalen og meddeler sitt syn med et enkelt ”ja” eller ”nei”. I tillegg er avgjørelsen anonym, ingen får vite hva den enkelte har stemt. De aller mest alvorlige sakene avgjøres følgelig uten den garanti for saklighet og etterprøvbarehet som ligger i et begrunnelseskrav og at andre får vite hva en har gått inn for. Kravet til begrunnelse, og dermed mulighet for kontroll av andre, er en av de viktigste utviklingstrekk i vårt samfunn de siste tiår. I en engasjert, men unyansert, kronikk i Dagbladet mandag 25. august i år kan advokat Sulland fortelle at det for en tiltalt ”... spiller liten eller ingen rolle om man får en begrunnelse bare man blir frifunnet”. Det har han antakelig rett i. Men dette kan kanskje stille seg noe annerledes for den som er frifunnet i tingretten med en utførlig begrunnelse, men domfelles i lagmannsretten etter et ”ja” fra juryen og uten mulighet til videre anke.

Viktigere er likevel at offeret for en kriminell handling trolig vil være meget interessert i en begrunnelse med den ansvars plassering som ligger i det. Og blir det frifinnelse, vil det være viktig å få vite hva grunnen til det er. Advokat Sulland kan lett få dette bekreftet ved henvendelse til kolleger som arbeider som bistandsadvokat for ofre for alvorlig kriminalitet. En tung innvending mot vår ordning for behandling av straffesaker var inntil nylig at den ikke behandlet ofrene godt nok. Mange følte, med atskillig rett, at de bare ble brukt som kilde til opplysninger uten å bli skikkelig informert og uten selv å kunne ta aktivt del i det som kanskje

er det mest alvorlige som har skjedd i deres liv. Denne skjevhet er nå rettet opp gjennom den omfattende styrking av fornærmede og etterlattes rettigheter som trådte i kraft 1. juli i år. Men de ubegrunnede jurykjennelser står igjen. Sulland hevder at begrunnelser "... vil alltid være noe som formelt henges på i ettertid...". Det er ikke riktig. Den som må formulere en begrunnelse tvinges til å tenke gjennom spørsmålene på en helt annen måte enn om en slipper unna med et enstavellesord. Språket er tankens verktøy. Skriveprosessen, og diskusjonene rundt den, styrer i høy grad tanken. Usakligheter og bristende resonnement avsløres lettere når tankene formuleres ut i skrift, som andre skal lese.

Det kan også spørres om juryens manglende begrunnelse er i godt samsvar med våre internasjonale forpliktelser. I en avgjørelse mot Norge av 17. juli i år underkjenner Menneskerettighetskomiteen i FN det norske regelverk knyttet til domstolens manglende begrunnelse i en sak hvor domfeltes anke til lagmannsrett ikke ble tillatt fremmet. (Dette regelverk knytter seg til saker som ikke er så alvorlige at de ville blitt behandlet med jury.) Vil en forsvarer nå reise sak for denne komiteen med påstand om at juryens "ja-svar" uten begrunnelse er i strid med våre forpliktelser, eller anses juryordningen for "hellig" i de kretser?

Den umiddelbare foranledning for at jeg igjen har tatt opp spørsmålet om vi ikke bør takke juryen for innsatsen og la jurister og lekfolk dømme sammen i alle saker, er de mange frifinnelsene i voldtektssaker. Samtidig som det i den offentlige debatt ofte hevdes at påtalemyndigheten er for tilbakeholden med å ta ut tiltale i voldtektssaker, opplever vi at frifinnelsesprosenten i disse sakene er langt høyere enn i andre saker. Mye er gjort for å bedre etterforskningen og mye er under arbeid. Vi kan fortsatt utvilsomt bli bedre. Den nærmere omtale må jeg la ligge her av plasshensyn. Det oppsiktsvekkende knyttet til juryen er utfallet av anker i lagmannsretten, hvor juryen alene avgjør skyldspørsmålet. En arbeidsgruppe nedsatt av riksadvokaten konstaterte at i årene 2003 – 2005 anket 47 voldtektsdømte tingrettens dom (avsagt av en fagdommer og to ikke-jurister) til lagmannsretten. Juryen frifant i over halvparten av disse sakene (26 saker). Påtalemyndigheten anket i samme periode 8 frifinnelser, men fikk ikke medhold av juryen i noen av sakene. Det er min påpekning av dette som får advokat Sulland til å gjøre seg skyldig i den kortslutning at riksadvokaten vil "senke beviskravet" og til å fyre av en riktig bredside: "Sjelden har en riksadvokat gått så direkte inn for å svekke rettssikkerheten i alvorlige straffesaker". Andre som har fulgt Riksadvokatembetets virksomhet de siste år, vil forhåpentligvis ha en annen oppfatning av vår innsats knyttet til rettssikkerhet.

Over tid kan vi vanskelig leve med de mange frifinnelsene for voldtekt i juriesaker. Gjøres ikke noe med dette, må konsekvensen for påtalemyndigheten bli at vi legger listen for å ta ut tiltale høyere, og at færre voldtektssaker bringes inn for retten. Enkelte har utlagt dette som en slags trussel fra min side. Det er selvsagt ikke riktig. Men påtalemyndigheten må over tid justere sin bevisbedømmelse etter domstolens tilbakemeldinger. Den beskrevne utvikling fortsetter: I Dagbladet 29. august d.å. omtales et nytt tilfelle, domfellelse i tingrett og frifinnelse (uten begrunnelse) i lagmannsrett.

Det avgjørende i juryspørsmålet må, som Sulland riktig skriver, "... være hvilken ordning som best ivaretar rettssikkerheten...". Men i motsetning til ham mener jeg det er altfor enkelt å sette likhetstegn mellom frifinnelse og rettssikkerhet. De undersøkelser som er gjort av det som foregår i de lukkede juryrom ("pene piker gjør ikke sånt"), burde bekymre flere enn riksadvokaten. Vi er alle – advokater, dommere og påtalemyndigheten – meget bevisst faren for uriktige domfellelser og opptatt av å finne de beste garantier for å unngå dette. Men lite

tyder på at juryen er en spesielt god garantist. De saker advokat Sulland omtaler som "justismord" ble alle avgjort av en jury.

I vårt land er det en noe nær samstemmig oppfatning at andre enn jurister bør delta i avgjørelsen av alvorlige straffesaker og at ikke-jurister bør delta på like fot med fagdommerne og at de bør være i flertall. Overføring av ansvaret for å avgjøre skyldspørsmålet fra juryen til en slik meddomsrett er ikke en "senking av beviskravet", men en høyst nødvendig tilpasning til dagens rettssamfunn. Juryen har utspilt sin historiske rolle. Dens dager bør være talte.